

PUSZTULÓ MŰEMLÉKEK...

Hátrahagyott káraink felbecsülése során kevés szó esik arról, hogy pótolhatatlan műemlékeink közül mi maradt meg és mi pusztult el. Csak kevesen tudják, hogy már 1945-ben foglalkoztak a kérdéssel és három különböző miniszteri bizottság is felállítottak a kár számbavételére. Akkoriban dr. Domanovszky Sándor egyetemi tanár bejárta az országot és felbecsülte a megállapítható károkat. Megállapítása szerint aránylag nem sok műemlék pusztult el. Ennek csak örülhetnénk, ha nem tudnók, hogy sok olyan pótolhatatlan értékünk is elpusztult, ami — hivatalos megítélés szerint — nem tartozott a műemlékek közé. Tudnivaló ugyanis, hogy a műemlékek kijelölése a múltban meglehetősen egyoldalú szempontok mérlegelésével, nem kevés elfogultsággal történt. A műemlékek védelméről szóló 1881. évi törvény alapján ugyanis Magyarországnak mintegy ezer műemlék-számba menő ingatlanja közül mindössze huszonötöt nyilvántartottak műemlékké. Hogy az ilyen felületes ítélkezésnek milyen mérhetetlenül káros következményei voltak, azt elképzelhetjük, ha tudjuk, hogy például a híres Árpád-korabeli pécsi templom, úgyszintén a csaknem olyan régi kassai dóm sem tartozott a műemlékek közé. Feltehető tehát, hogy a kellő állami ellenőrzés és védelem hiányában már a múltban is rengeteg olyan értékünk kallódott el, amelynek műemlékjellegét az illetékes körök nem ismerték el.

Ha tehát meg akarjuk állapítani, hogy a háború milyen károkat okozott műemlékeinkben, nem szabad abból kiindulni, hogy a hivatalos Magyarország mit ismert el műemléknek és mit nem, hanem a tényleges helyzetet kell figyelembe vennünk. Tudnivaló ugyanis, hogy nemcsak templom, kastély lehet műemlék, hanem minden olyan épület, amelynek történelmi becsé van. Nem kétséges, hogy a különböző frontátvonulások és légi támadások, valamint a kisebb nagyobb helyi ütközetek következtében rengeteg ilyen épület pusztult el, vagy rongálódott meg. De nemcsak az épületekben esett kár, hanem azok berendezésében és értéklománzában is, még pedig nemcsak a hadműveletek során, hanem saját állampolgáraink helyenkénti egyéni akciója következtében is. Az ezen a réven bekövetkezett károkat sem tudjuk felmérni, mert ha az elrablott ingóságok közül a tulajdonosok sokat vissza is szereztek, sok olyasmi veszett el, aminek felbecsülhetetlen értékét alkalmi tulajdonosa nem ismerte fel. Előfordult például, hogy tolvaj cigányok Tizián festményekhez jutottak és azokat forróvízben felolvasztották, hogy anyagukból bocskort készítsenek maguknak és a kazukba került Árpád-korabeli okiratok pergamentjeit arra használták fel, hogy rongyos ködmönüket foltozzák meg velük.

Nos mindehhez képest a pusztulás aránylag csekély. Sok minden megmaradt, például Eszterháza, amely óriási franciás méreteivel szinte egyedül álló a vidéki magyar kastélyok között. Megmaradt az ősi régi tatali vár, a tápiószentgyörgyi karcsú oszlopsoros Blaskovits kastély, amelyet Pollák Mihály épített és amely a Nemzeti Múzeum kicsinyített mása. Megmaradt a péczeli Podmaniczky-kastély, Budapest mellett a Rudnyánszky-kúria. Megmaradt számos polgárház, melyet olasz mesterek építettek, barokk- és rokokó stílusban, a Dunántúlon. A pusztulás inkább Győrben és Sopronban nagy. A szorgalmas munkások az azonban és a lelkes tulajdonosok jóvoltából már itt is sok renoválás történt. Sok helyen, sajnos, nem az állami műemlékvédő hatóságok befolyásával készül a restaurálás, hanem magánépítésszek végzik azt, saját ízlésük szerint. A legnagyobb pusztulás kétségtelenül Budapesten volt tapasztalható. A Vár körüli eredetű épületeinek legnagyobb része tönkrement. Amilyen nagymér-

vű volt azonban itt a pusztulás, éppen annyira öröndetes az is, hogy újabban már nem egy jelentkező akadt, aki műemlékszámba menő házát újjáépíti. Szerencsére hatna az ilyen újjáépítés-nél, ha az adókedvezmények még magasabbak lennének. Hiszen a műemlék közkinces.

Súlyos károk érték a belvárosi templomot az Erzsébet hídnál folytatott csatározások során. Nehezen pótolható az a nagymérvű pusztulás, amely a budavári Kapisztrán-templom tette tönkre. Ellenben a Mátyás-Templom befedése és helyreállítása már jó-író óta folyik. A Christ-ház épen maradt.

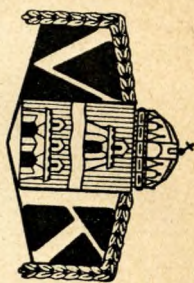
Idestova műemlékeknek számít már az Operaház épülete és hasonló idő-nább épületek is. Hiszen a fennálló rendelkezések szerint a műemlék korának első határa 50 év. Ezek a belterületen álló építmények aránylag nem sok kárt szenvedtek. Amíg Budapesten erős ütemben folynak a sérült és kijavítható műemlékek helyreállítási munkálatai, addig igen különös a helyzet a vidéki műemlékekkel kapcsolatban. A vidéki mánáskastélyok jó részét ugyanis vagy kisajátították, vagy tulajdonosaik elhagyták. Igen sok kastélyt közölcra engedtek át; egyesületek, állami hivatalok, rendőrség lakik bennük. Kétségtelen, hogy nemcsak a hadjárat folyamán, de utóbb is volt egy intervallum, amikorra ezek a sokszor igen régi műemlékek gazda nélkül állottak. Ma az a helyzet, hogy amelyik épületnek felelős gondozója vagy tulajdonosa van, az már meg is tette a szükséges lépéseket a háborús károk kijavítására. Ha valamely kastélynak közintézmény a tulajdonosa, számos ízben az állam is hozzájárul a szükséges restaurálások elvégzéséhez.

A történelmi várak lerombolása már régen megkezdődött. Valahányszor felkelés volt Magyarországon, a felkelés leverése után az ellenállás fészkeit jelentő várakat Bécs leromboltatta. Nem tartották célravezetőnek, hogy az ellenálló magyar urak sziklafészeket tartanak fenn. Így azután nem is fejlődhetett nálunk ki olyan folyamatos műemlék kultúra, mint Nyugaton, és igen nagy szó, hogy például Sárospatakon a Rákóczi várkastély mai napig fennmaradhatott. Különben ezt sem érte különösebb háborús kár. Lőrántffy Zsuzsanna lakhelye, némi üvegkár híján, ma is épségben van. A tulajdonképpeni határszéli építmények, várkastélyok a Felvidéken, mint a bajmóczi Pálffy-várkastély, Árva vára, a fricsi kastély, a nagyszarvai Illésházy várkastély, a löcsei lábasházak, a kassai városháza és a többi miatt nem kell aggódnunk. Ezek a magyar vonatkozású műemlékek már az elmúlt évtizedekben is állami gondozás alatt álltak. Különösen áll ez a csehszlovák állam területén álló műemlékekre. A csehek mindig is nagy gondot fordítottak az ilyesmire és becsülték a történelmi műemlékeket.

Ma már majdnem teljes kárlajstrom áll rendelkezésre a háborús pusztításokról. A megmaradt műemlékeket feltérképezték és örömmel állapíthatjuk meg, hogy a pusztulás távolról sem olyan nagy, mint amilyennek első percben látszott.

PÓDIUM
ma este
PREMIER
MOST
VAGY SOHA!

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.

Budapestre vonatkozó újságírók

Szerző:	
Cím:	Pusztuló műemlékek
Forrás:	Kalapos
(Hely)	1948. márc. 18.
(Idő)	(Köt. v. filiz.)
(Oldal)	
Helyszám	
Személy	
Hely	Idő: 1948. 5. 1948. 11.
Tárgy	928. 94.
Oszálozas	

Székesfővárosi Hírlapmunka 1006 0091